

dr hab. inż. Agnieszka Gryszczyńska, prof. UKSW
Katedra Prawa Informatycznego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Marty Olgi Grabowskiej

**pt. Wpływ nowych technologii na funkcjonowanie zawodów prawniczych
przygotowanej pod kierunkiem prof. ucz. dr hab. Aleksandry Monarchy-Matlak**

Recenzja sporządzona w związku z uchwałą 98/2023 Rady Naukowej Wydziału Prawa
i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 29 września 2023 roku.

1. Ocena doboru problematyki badawczej i tematu rozprawy

Rozprawa doktorska przedstawiona do recenzji poświęcona jest wpływowi nowoczesnych technologii na zawody prawnicze. Sposób wykorzystania nowych technologii przez prawników, nowe wyzwania i ryzyka związane z wykorzystaniem sztucznej inteligencji czy cyberzagrożeniami, to problemy doniosłe jurystycznie i praktycznie. Nowe technologie pozwalają na zmianę sposobu świadczenia doradztwa prawnego, prowadzenia procesu wykrywczego przez organy ścigania czy orzekania przez sędziów. Wprawdzie „koniec świata prawników”, o którym w 2028 roku pisał Richard Susskind jeszcze nie nastąpił, jednak rozwój technologii informatycznych dynamicznie i istotnie zmienia wykonywanie zawodów prawniczych. Wybór tematu należy uznać zatem za trafny i prawidłowo sformułowany, a dobór problemu badawczego należy ocenić pozytywnie. Badania przeprowadzone przez Autorkę mogłyby wypełnić lukę poznawczą w tym obszarze.

Podstawowa teza recenzowanej rozprawy, jak wskazała we wstępie jej Autorka „sprowadza się do stwierdzenia, iż nowe technologie wywierają znaczący wpływ na

funkcjonowanie zawodów prawniczych, powodując możliwość wyodrębnienia nie tylko pozytywnych, ale również, a w zasadzie przede wszystkim, negatywnych następstw rozpatrywanych z punktu widzenia cyberbezpieczeństwa”.

Zgodnie ze wstępem „*głównym celem rozprawy jest wykazanie stopnia wpływu nowych technologii na funkcjonowanie wszystkich zawodów prawniczych, a także ocena zaawansowania tego stopnia dokonana przez pryzmat szans i zagrożeń”.* Cele szczegółowe obejmują przedstawienie zarówno pozytywnych jak i negatywnych następstw rozwoju technologicznego w odniesieniu do zawodów prawniczych, podjęcie analizy dotychczas obowiązujących rozwiązań prawnych w tym zakresie, a także sformułowanie postulatów pozwalających na możliwie maksymalne wykorzystanie potencjału nowych technologii w tej grupie zawodowej, przy jednoczesnym poszanowaniu aktualnie obowiązujących przepisów prawnych w tym zakresie. Dodatkowo badany był wpływ sztucznej inteligencji na funkcjonowanie zawodów prawniczych.

Autorka nie wskazała jednak jakie cele szczegółowe realizowane są w poszczególnych rozdziałach. Nie wynikają one wprost ani ze wstępu, ani z podsumowania. Wskazać należy, że weryfikację postawionej we wstępie tezy i realizacji celów szczegółowych badań utrudnia brak wyodrębnionych wstępów (uwag ogólnych) oraz podsumowań (wniosków) płynących z badań prezentowanych w poszczególnych rozdziałach. Wyodrębnienie takie zdecydowanie uporządkowałaby wewnętrzną pracę, a być może również skłoniło Autorkę do weryfikacji struktury pracy i trafności przyjętej koncepcji podziału pracy na rozdziały. Nie zawsze daje się jednoznacznie określić jak poszczególne podrozdziały przyczyniają się do realizacji celów badań.

Analiza przeprowadzonych badań i ich wyników nie pozwala również na weryfikację dodatkowej tezy wskazanej we wstępie, zgodnie z którą cyberprzestępstwa stanowią obecnie największą liczbę przestępstw popełnianych na terenie kraju. W pracy nie przedstawiono bowiem własnych empirycznych badań Autorki odnoszących się do ilości incydentów czy cyberprzestępstw, ani też nie odwołano się do danych statystycznych odzwierciedlających postępowania zarejestrowane w powszechnych jednostkach organizacyjnych prokuratury lub przez Policję, czy choćby nie zestawiono statystyk incydentów odnotowanych przez CSIRT.

2. Systematyka pracy

Całość rozprawy została podzielona na sześć rozdziałów.

W rozdziale I pt. „Istota nowych technologii”, omówiono kluczowe dla dysertacji pojęcia: technologii informacyjno-komunikacyjnych, cyberprzestępczości, cyberbezpieczeństwa, komunikacji, informacji czy społeczeństwa informacyjnego. Przedstawiono również ramy prawne i genezę prawa komunikacji elektronicznej oraz społeczeństwa informacyjnego, sztucznej inteligencji oraz administracji elektronicznej. Nie do końca przemyślana została koncepcja podziału poszczególnych rozdziałów na podrozdziały – albowiem podrozdział „Społeczeństwo informacyjne” występuje zarówno w rozdziale I (1.3.) jak również w rozdziale III (3.1.), zaś podrozdział 2. rozdziału I nosi tytuł „Prawo komunikacji elektronicznej” (s. 33), tożsamy ze znajdującą się w nim jednostką redakcyjną oznaczoną jako 2.3. (s. 40).

W rozdziale II pt. „Teoretycznoprawne aspekty funkcjonowania zawodów prawniczych” Autorka analizie poddała normatywne podstawy wykonywania zawodów prawniczych oraz recepcję nowoczesnych technologii przez przedstawicieli tych zawodów. Niektóre z zawodów prawniczych omówiono dość szczegółowo, niektóre nazbyt pobieżnie. Ustalenia poczynione w rozdziale miały prowadzić następnie do sformułowania wniosków o rzeczywistym wpływie rozwiązań innowacyjnych na konkretną grupę zawodową.

Rozdział III pt. „Polska jako społeczeństwo informacyjne” obejmuje analizę społeczeństwa informacyjnego w Polsce. Jednocześnie analiza pojęcia „społeczeństwo informacyjne” została przeprowadzona w rozdziale I, w wyniku czego podrozdział „Społeczeństwo informacyjne” występuje zarówno w rozdziale I (1.3.) jak również w rozdziale III (3.1.). W rozdziale tym autorka dokonuje również analizy przeprowadzonych we własnym zakresie badań empirycznych mających na celu ocenę stopnia zaawansowania „informacyjności” polskiego społeczeństwa (s. 95).

W rozdziale IV pt. „Praktyczny wymiar komunikacji elektronicznej wśród organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości” Autorka skoncentrowała się na cyberprzestępczości oraz prowadzeniu postępowań przygotowawczych z tego zakresu. Na tle zawartości tytuł wydaje się nie do końca adekwatny.

W rozdziale V pt. „Sztuczna inteligencja a przyszłość zawodów prawniczych” Autorka dokonuje analizy pojęcia sztucznej inteligencji oraz wskazuje na szanse i zagrożenia związane z rozwojem algorytmów dla przedstawicieli zawodów prawniczych. Dochodzi finalnie do wniosku, że pomimo licznych okoliczności przemawiających za teoretycznym brakiem możliwości zastąpienia prawników przez model uczenia maszynowego, sztucznej inteligencji

nie można absolutnie lekceważyć. Wskazuje, że najbardziej zagrożonymi grupami zawodowymi są adwokaci i radcowie prawni, co wynika z potencjału udzielania porad prawnych przez chatboty oraz algorytmicznych prawników. Koncepcja przeprowadzonych w rozdziale badań wpisuje się w realizację celu pracy, aczkolwiek można odczuwać pewien niedosyt w zakresie braku odniesienia się do projektu aktu o sztucznej inteligencji czy wpływu wykorzystania sztucznej inteligencji na tajemnice zawodowe.

W rozdziale VI „Postulaty w zakresie wpływu nowych technologii na zawody prawnicze” Autorka już na wstępie potwierdza postawioną hipotezę badawczą i wskazuje, że technologie i ich rozwój w sposób bezpośredni i znaczący wpływają na działanie wszystkich zawodów prawniczych. Dalsze rozważania koncentrują się w dużej mierze na wpływie nowoczesnych technologii na pracę prokuratora i poświęcone są praktycznemu wykorzystaniu systemu PROK-SYS. Jedynie marginalnie odniesiono się do innych zawodów prawniczych.

Podsumowując ocenę systematyki rozprawy doktorskiej należy wskazać, że jest ona co do zasady akceptowalna. Autorka rozpoczęła rozważania od zagadnień ogólnych i wprowadzających, przechodząc następnie do rozważań zasadniczych. Wydaje się jednak, że proporcje pomiędzy rozważaniami ogólnymi (np. w zakresie społeczeństwa informacyjnego, któremu poświęcono cały rozdział), a zasadniczymi dla realizacji celu pracy, zostały zaburzone. Autorka w szczególności deklaruje we wstępie do pracy, że badania mają charakter kompleksowy, jednak nie odnosi się konkretnie do faktycznego wpływu nowych technologii na funkcjonowanie poszczególnych zawodów prawniczych, koncentrując się na prokuratorach i postępowaniu karnym, co sprawia, że formułowane przez nią postulaty odnoszące się do wykorzystania potencjału nowych technologii w pozostałych grupach zawodowych są nadmiernie pobieżne.

Pod względem metodologicznym rozprawa doktorska została w sposób prawidłowy przygotowana. Autorka zastosowała metodę dogmatycznoprawną, prawnoporównawczą, historycznoprawną oraz przeprowadziła badania empiryczne.

3. Uwagi szczegółowe

Przechodząc do uwag szczegółowych wskazać należy, że Autorka w zasadzie koncentruje się na prokuratorach, jedynie pobieżnie odnosząc się do wpływu nowych technologii na funkcjonowanie pozostałych zawodów prawniczych. Wybranie jednej grupy zawodowej za cel analiz pozwoliłoby na lepsze ukierunkowanie badań i ich pogłębienie, a także

sformułowanie konkretnych postulatów odnoszących się do wpływu nowych technologii na wybraną grupę zawodową.

W rozdziale pierwszym istotne zastrzeżenia budzi próba zdefiniowania cyberprzestępczości. Nie ma wprawdzie jednej uznawalnej definicji cyberprzestępczości, czy przestępczości komputerowej, ale w polskim i międzynarodowym piśmiennictwie podjęto próby zdefiniowania i strukturyzacji tego zjawiska (dla przykładu A. Adamski, Prawo karne komputerowe, Warszawa 2000, J. Kosiński, Paradygmaty cyberprzestępczości, Warszawa 2015, A. Gryszczyńska, A. Klawikowski, Nowe wyzwania dla Prokuratury związane ze zwalczaniem przestępczości gospodarczej i cyberprzestępczości, Prokuratura i Prawo, 2022). Autorka przy próbie określenia zakresu pojęciowego cyberprzestępczości mogła oprzeć się również o Konwencję Rady Europy z 23 listopada 2001 r. o cyberprzestępczości, czy prace nad nową konwencją o cyberprzestępczością Komitetu Ad Hoc ONZ (https://www.unodc.org/unodc/en/cybercrime/ad_hoc_committee/home). Zamiast skoncentrować się zgodnie z metodologią rozdziału I na ustaleniu podstawowych pojęć, Autorka dość chaotycznie i wybiórczo przedstawia przykładowe rodzaje ataków popełniając przy tym błędy merytoryczne (np. AnyDesk to aplikacja zdalnego pulpitu i nie jest złośliwym oprogramowaniem, choć może być wykorzystywana przez sprawców). W podrozdziale odnoszącym się do definicji cyberprzestrzeni i cyberbezpieczeństwa (1.4) pominięto zarówno dyrektywy NIS, NIS2, jak i Rozporządzenie 881/2019 (akt o cyberbezpieczeństwie). Bez żadnej potrzeby uzasadnionej dalszymi badaniami zdefiniowano firewall, proxy czy NAT. Ostatnie zdanie podrozdziału 1.4. sprawia wrażenie jakby zostało umieszczone tam całkiem przypadkowo albowiem nie koresponduje z zawartością merytoryczną tej części redakcyjnej. Nie do końca określono, jak do realizacji celów pracy przyczynia się podrozdział 5 „Administracja elektroniczna jako część administracji publicznej”. Autorka obiecuje w nim m.in., że dokona analizy obowiązku ochrony danych osobowych w komunikacji elektronicznej jednakże w pracy nie znaleziono takich badań. Ponadto Autorka powołuje się na już nieobowiązującą ustawę o ochronie danych osobowych z 1997 roku (s. 59). W tym miejscu wskazać należy, że z perspektywy realizacji celów pracy analiza wpływu wykorzystania nowych technologii na tajemnice zawodów prawniczych byłaby niezwykle pożądana, zaś jej brak jest dostrzegalny.

W rozdziale II analizie poddano teoretycznoprawne aspekty funkcjonowania zawodów prawniczych. Rozdział ma poprawną strukturę i koncentruje się na badaniu podstaw normatywnych wykorzystania środków komunikacji elektronicznej w pracy przedstawicieli

poszczególnych grup zawodowych. Szczegółowo opisano innowacje w pracy notariusza i na tym tle niedosyt budzi analiza wykorzystania nowoczesnych technologii w pracy adwokatów czy radców prawnych. Niezwykle pobieżna analiza objęła również komorników sądowych. Autorka szeroko odniosła się do wykorzystania nowoczesnych technologii w pracy organów ścigania (choć podrozdział 4 powinien zostać poświęcony jedynie prokuratorom z uwagi na zakres pracy). Analizę w tym zakresie można jednak zdecydowanie poszerzyć, zwłaszcza że w związku z wdrożeniem systemu PROK-SYS prokuratorzy pracują w scentralizowanym systemie zapewniającym dostęp do danych rejestracyjnych spraw, zdigitalizowanych akt postępowań, elektronicznie wysyłają postanowienia o zwolnieniu z tajemnicy telekomunikacyjnej do 4 największych operatorów telekomunikacyjnych, elektronicznie wysyłają zapytania do kilkudziesięciu rejestrów publicznych i baz danych, mają wdrożony elektroniczny obieg dokumentów oraz narzędzia do pracy zdalnej. Autorka choć jak wynika z treści pracy jest zorientowana z zakresie technologii wykorzystywanych w prokuraturze, zamiast skoncentrować się na celu pracy i zawodzie prokuratora – opisuje systemy i bazy danych Policji, w tym Krajowy System Informacyjny Policji i KCIK. Dopiero w podrozdziale 4.2. odnosi się do jednego z komponentów systemu PROK-SYS to jest SWP (który jednak wbrew twierdzeniom autorki sam w sobie nie umożliwia prowadzenia komunikacji elektronicznej na odległość). Trudno byłoby również obronić stawianą przez autorkę tezę, zgodnie z którą „System Wsparcia Prokuratora jest naczelnym instrumentem usprawniającym działanie organów ścigania”.

We wstępie autorka zaznacza, że *„brak jest w aktualnym dorobku naukowym wskazań dotyczących stricte statusu polskiego społeczeństwa jako społeczeństwa informacyjnego i społeczeństwa sieci”*, dlatego też podejmuje się w rozdziale III analizy tego problemu badawczego, a także przeprowadzenia badań ilościowych w tym zakresie. Rozwój społeczeństwa informacyjnego w Polsce niewątpliwie jest doniosły naukowo, jednak nie jest uprawnione twierdzenie, że występuje w tym zakresie istotna luka badawcza. Celem oceny stopnia zaawansowania informacyjności polskiego społeczeństwa, Autorka przeprowadziła ankietowe badania ilościowe obejmując nimi 100 osób zatrudnionych w spółce produkującej jachty żaglowe HanseYachts Sp. z o.o. z siedzibą w Goleniowie oraz uczniów I Liceum Ogólnokształcącego im. ppor. Emilii Gierczak w Nowogardzie. Sam fakt przeprowadzenia samodzielnych badań empirycznych i opracowania ich wyników należy ocenić pozytywnie, zwłaszcza, że badanie miało również na celu zbadanie faktycznego korzystania z instrumentów udostępnianych przez organy administracji publicznej w ramach e-usług. W kontekście celów

pracy niedosyt budzi jednak zakres kwestionariusza badawczego oraz doboru grupy badawczej. Jeśli badania skoncentrowane są na wpływie nowych technologii na funkcjonowanie zawodów prawniczych kwestionariusz powinien zawierać również pytania dotyczące form kontaktów badanych z przedstawicielami tych zawodów czy wiedzy na temat nowoczesnych rozwiązań w pracy prawników. Ponadto grupa objęta badaniem powinna być poszerzona o przedstawicieli zawodów prawniczych, dzięki czemu można byłoby ustalić jak wygląda zarówno wykorzystanie nowoczesnych technologii w pracy prawników oraz jakie metody ochrony przed cyberzagrożeniami stosują. Przyjęcie szerszej perspektywy badań empirycznych pozwoliłoby sformułować wnioski mające znaczenie dla podstawowego celu pracy i maksymalnie wykorzystać potencjał przeprowadzonych badań. Autorka mogłaby również skorzystać z raportów LegalTech corocznie publikowanych przez wydawnictwo C.H. Beck. Przed złożeniem pracy doktorskiej dostępny był już raport oparty o wywiady przeprowadzone w styczniu 2023 roku z grupą 251 prawników (<https://legalis.pl/legaltech-raport-2023/>). W tym kontekście nieuprawnione jest zawarte w podsumowaniu do pracy stwierdzenie, że badania ilościowe przeprowadzone *„wśród bardzo zróżnicowanej grupy badawczej dostarczyły znaczących z perspektywy nauk społecznych wniosków”* (s. 243).

W rozdziale IV poświęconym cyberprzestępczości, autorka niestety nie wskazuje jak dokonanie analizy fenomenu cyberprzestępczości przyczynia się do realizacji celów pracy. Dokonanie krótkiego wprowadzenia i inne ukierunkowanie analiz, które pokazałoby z jednej strony cyberzagrożenia związane z informatyzacją pracy przedstawicieli zawodów prawniczych i cyberataki ukierunkowane na przedstawicieli zawodów prawniczych, z drugiej zaś metody obrony przed cyberzagrożeniami niezbędne do wdrożenia w miejscach pracy prawników, wpływ jaki rozwój cyberprzestępczości wywiera na prowadzenie postępowań karnych, wyzwania związane z zabezpieczaniem elektronicznego materiału dowodowego czy w końcu konieczność specjalizowania się w zwalczaniu cyberprzestępczości wśród przedstawicieli organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, pozwoliłyby poczynić ustalenia mające wpływ na weryfikację głównej hipotezy badawczej pracy. Autorka jednak nie ukierunkowała tak rozdziału. W pierwszej jego części opisuje m.in. instrumenty wykorzystywane przez sprawców – zaliczając do nich, nie wiedzieć czemu MSISDN, IP i adres poczty elektronicznej. W rozdziale tym widać, że Autorka ma problem z należyтым doбором siatki pojęciowej oraz nie do końca rozumie pojęcia, którymi się posługuje. Absolutnie dla recenzenta niezrozumiałe jest np. zdanie *„W zależności od rodzaju cyberbezpieczeństwa oraz od sposobu działania przestępców, mniej lub bardziej widoczne będą różnice w doborze przez*

nich instrumentów działania oraz wykorzystania wyżej wskazanych, wykorzystując również bardzo często działanie innych czynników”. Wydaje się, że dość przypadkowo wybrano również omówione w podrozdziale 1.2. rodzaje cyberprzestępstw. Autorka zobowiązuje się również do precyzyjnego i dogłębnego przeanalizowania algorytmów działania organów ścigania w odniesieniu do cyberprzestępstw, ze szczególnym uwzględnieniem rodzajów przestępstw omówionych w podrozdziale 1.2. Niestety próżno szukać jednego ogólnego algorytmu lub algorytmów odnoszących się do poszczególnych typów czynów zabronionych. Jedyne co dostaje czytelnik to bardzo ogólne omówienie etapów procesu wykrywczego, przy czym nie do końca wiadomo czym według Autorki jest „*Reasumpcja materiału dowodowego*” jako etap procesu wykrywczego. Absolutnie pomięto również analizę przepływów finansowych, analizę przepływu kryptowalut, czy inne istotne metody wykrywcze. Autorka nie dostrzegła również utworzenia CBZC, specjalizującego się w zwalczaniu cyberprzestępczości. Odnosząc się do cyberprzestępczości w podsumowaniu (s. 240) Autorka wskazuje, że cyberprzestępstwa, stanowią największą liczbę przestępstw popełnianych na terenie kraju. Niestety nie podaje w oparciu o jakąś definicję cyberprzestępczości, ani na podstawie jakich badań ilościowych lub statystyk do wniosku tego doszła.

Podjmując się analizy wpływu sztucznej inteligencji na zawody prawnicze w kolejnym rozdziale, Autorka omawia możliwości aplikacji sztucznej inteligencji w sektorze prywatnym czy zagrożenia związane z wykorzystaniem sztucznej inteligencji przez przestępców (w szczególności związane z nadużyciami przy wideoweryfikacji tożsamości klientów bankowości elektronicznej), następnie przechodzi do analizy donoszącej się bezpośrednio do przedmiotu pracy. Znowu Autorka obiecuje czytelnikowi więcej niż następnie realizuje (s.193), zobowiązując się, że dokona analizy „*możliwości zastosowania szeroko rozumianej sztucznej inteligencji wśród zawodów prawniczych, zwłaszcza w kontekście ich praktycznego wykorzystania oraz rzeczywistej przydatności w codziennym funkcjonowaniu różnych grup zawodowych*” oraz, że podejmie próbę „*oceny faktycznego sensu wprowadzenia tych narzędzi do branży prawniczej*”, „*oszacowania stopnia zagrożenia dla funkcjonowania zawodów prawniczych*”, a nadto zbada wykorzystywane narzędzia oparte o funkcjonowanie nowych technologii i poziom ich zaawansowania. Analiza potencjału wykorzystania AI jest niezwykle ogólna, w szczególności nie oparto się o międzynarodową literaturę czy doświadczenia związane z wykorzystaniem algorytmów przez prawników z innych krajów. Bak jest analizy zagrożeń związanych nie tylko ze złym wyuczeniem modelu, efektem czarnej skrzynki czy stronniczością, ale przede wszystkim z ryzykami dla ochrony prawnie chronionych tajemnic

zawodów prawniczych. Autorka nie odnosi się również do projektu aktu w sprawie sztucznej inteligencji (COM(2021) 206 final) i nie dokonuje analizy, które z omawianych przez nią rozwiązań stanowiłyby technologie wysokiego ryzyka.

W rozdziale VI oraz podsumowaniu pracy Autorka dochodzi do wniosku, że nowe technologie i ich rozwój w sposób bezpośredni i znaczący wpływają na działanie wszystkich zawodów prawniczych. Z niektórymi wnioskami czy twierdzeniami trudno się jednak zgodzić. Zbyt daleko idącym jest np. twierdzenie Autorki, że praca organów ścigania jest determinowana przez sposób działania sprawców cyberprzestępstw. Absolutnie niezrozumiałe dla recenzenta jest stwierdzenie, że *„Cyberbezpieczeństwo stanowi niewątpliwie ujemną konsekwencję nowych technologii, niemniej jednak istnieje wiele czynników pozwalających na przypisanie pozytywnego wpływu na zawody prawnicze”*. Finalnie w podsumowaniu Autorka zauważa, że kluczowy wpływ na faktyczne wykorzystanie przez zawody prawnicze nowych technologii wywierają przepisy prawne, jednak ogromny niedosyt pozostawia brak rozważań dotyczących wpływu informatyzacji procedur (w tym dopuszczalności składania elektronicznych pism procesowych czy wydawania orzeczeń w postaci elektronicznej), na recepcję technologii przez przedstawicieli zawodów prawniczych. Z tych względów badania przeprowadzone w pracy trudno uznać za kompleksowe.

4. Ocena strony formalnej rozprawy

Praca doktorska jest napisana co do zasady poprawnie pod względem językowym. Zdarzają się jednak omyłki językowe (np. s. 17 i 19: „ITC” zamiast „ICT”, s. 20: „randomware” zamiast „ransomware”, s. 25: „translujące”, s. 43: „które przyjęto przed XX końcem XX wieku”, s. 55: „, Analiza potencjalnego zagrożenia zastąpieniem sztucznej inteligencji zawodów prawniczych”, s. 110: „sprawce” zamiast „sprawcze”, s. 197: „tekst” zamiast „tekstu”), czy interpunkcyjne (np. s. 55: „, Analiza ,i obserwacja”). Komunikatywność pracy osłabia nadmierna ilość ozdobników językowych (np. s. 118: „w związku z tym, iż fakt skutecznego obowiązywania”, s. 60: „niezwykle bardzo”, czy nadużywanie określonych zwrotów np. „na kanwie”).

Autorka ma również problem z wyodrębnianiem zamkniętych jednostek podziału w ramach pracy, co powoduje, że część tekstu znajduje się poza logicznym podziałem na rozdziały czy podrozdziały np. na stronie s. 60, s. 90, 175, 209 - tekst następujący po tytule rozdziału powinien zostać wyodrębniony jako punkt 1. „Uwagi wprowadzające”, na stronie 176

poza podziałem jest tekst znajdujący się po śródtytule oznaczonym jako 1., przy czym na stronie 179 zaczyna się jednostka redakcyjna oznaczona jako 1.1.

Wykaz cytowanych publikacji (bibliografia) jest obszerny i obejmuje 197 pozycji, niedosyt jednak budzi przy tak określonej tematyce pracy bardzo mała ilość publikacji anglojęzycznych. Autorka korzystała również ze źródeł internetowych, ponadto poddała analizie kilkadziesiąt aktów prawnych oraz orzecznictwo sądów.

Wskazane w tej części recenzji błędy nie wpływają jednak negatywnie na ogólną pozytywną ocenę pracy. Niewątpliwie przed ewentualną publikacją dysertacji w postaci monografii naukowej, niezbędna jest korekta techniczna tekstu.

5. Wnioski końcowe

Recenzowana rozprawa doktorska posiada swoje mocne i słabe strony. Mocną stroną jest bez wątpienia wybór tematu, identyfikacja luki w badaniach oraz twórcze jej wypełnienie. Do słabych stron należy nierównomierny poziom pracy, zbyt szeroko określony zakres badań obejmujący wszystkie zawody prawnicze - przy jednoczesnym skupieniu się na prokuratorach, a także brak wyraźnie określonych celów poszczególnych rozdziałów oraz ich podsumowań prezentujących cząstkowe wnioski płynące z analiz, co mogłoby skłonić Autorkę do zmian zakresu i struktury pracy. Dokonując ogólnej oceny pracy stwierdzić jednak należy, że mocne strony przeważają i determinują przyjętą ocenę dysertacji.

Konkludując stwierdzam, że Autorka wykazuje się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie prawo i posiadała umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, stawiając problem badawczy w sposób zasadny i trafny. Podniesione w recenzji wątpliwości i wskazane usterki nie podważają mojej ogólnej pozytywnej oceny.

Mając to na uwadze stwierdzam, że przedstawiona rozprawa Pani mgr Marty Olgi Grabowskiej spełnia wymagania przewidziane w ustawie z 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 742 ze zm.), w szczególności prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a nadto przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

Z tych względów przedstawiona rozprawa stanowi podstawę do dalszych etapów w przewodzie doktorskim.

prof. ucz. dr hab. inż. Agnieszka Gryszczyńska

Warszawa, 20 stycznia 2024 r.